

Mehrli maktab davlat ta'lim muassasasi filiallarida darslarni tashkil etish jarayonlari

Sanaqulova Sevara

O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mehrli maktab davlat ta'lim muassasasi filiallarida dars jarayonini tashkil etishning muhim jihatlari tahlil qilinadi. Mehrli maktablar ota-onasiz qolgan bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib, bu ta'lim muassasalarida dars jarayonini samarali tashkil etish alohida yondashuvni talab etadi. Maqolada darslarni individual yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash, kasb-hunar yo'nalishlariga yo'naltirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali samarali tashkil etish muhimligi asoslangan.

Kalit so'zlar: Mehrli maktab, davlat ta'lim muassasasi, dars jarayoni, individual yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash, kasb-hunar ta'limi, zamonaviy texnologiyalar.

Abstract: This article analyzes the important aspects of organizing the teaching process in the branches of the state educational institution "Mehrli Maktal". Mehrli schools are intended for children left without parents, and the effective organization of the teaching process in these educational institutions requires a special approach. The article emphasizes the importance of effectively organizing lessons through an individual approach, psychological support, orientation to professional areas, and the use of modern technologies.

Keywords: A caring school, a state educational institution, the teaching process, an individual approach, psychological support, vocational education, modern technologies.

Kirish. Mehrli maktab davlat ta'lim muassasalari jamiyatimizning eng himoyaga muhtoj qatlamidagi bolalar uchun tashkil etilgan bo'lib, ularning ta'lim va tarbiyasini sifatli olib borish katta ahamiyatga ega. Ota-onasiz yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar maxsus mehr-muhabbat va alohida pedagogik yondashuvni talab qiladi. Shu sababli, bu muassasalar filiallarida ta'lim jarayonini tizimli asosda, bolalarning ehtiyojlariga mos tarzda tashkil etish dolzarb masala hisoblanadi. Agar ta'lim jarayoni puxta yo'lga qo'yilmasa, bolalar jamiyatga moslashishda va kelajakda mustaqil hayot kechirishda muammolarga duch kelishlari mumkin.

Asosiy qism.

Mehrli maktab filiallarida darslarni tashkil etishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Individual yondashuv va psixologik qo'llab-quvvatlash

Mehrli maktablarda ta'lim olayotgan bolalar turli ijtimoiy va psixologik qiyinchiliklarni boshdan kechirgan bo'lishi mumkin. Shu sababli, ularning bilim olish jarayonida individual yondashuv muhimdir. Har bir o'quvchining qobiliyatini aniqlab, unga mos pedagogik metodlarni qo'llash natijadorlikni oshiradi. Bundan tashqari, pedagoglar va psixologlarning birgalikdagi faoliyati o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga yordam beradi.

2. Kasb-hunar ta'limi va kelajak kasbiga yo'naltirish.

Mehrli maktab o'quvchilari kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun nafaqat umumiy ta'limni, balki kasb-hunar yo'nalishidagi bilim va ko'nikmalarni ham egallashi muhim. Shu bois, filiallarda kasbga yo'naltirilgan maxsus mashg'ulotlar va amaliy

seminarlar tashkil etilishi zarur. Masalan, tikuvchilik, duradgorlik, kompyuter texnologiyalari kabi kasblar bo'yicha bilim berish bolalarga kelajakda mustaqil hayot kechirish imkonini yaratadi.

3. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

Zamonaviy ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Mehrli maktab filiallarida o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali qilish uchun interaktiv ta'lim uslublari, onlayn dars platformalari, virtual laboratoriyalar kabi texnologiyalarni keng joriy etish kerak. Masofaviy ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish esa yetakchi mutaxassis va o'qituvchilar bilan aloqani kuchaytirishga xizmat qiladi.

4. Ijtimoiy moslashuv va tarbiyaviy muhit yaratish.

Mehrli maktab o'quvchilari uchun ijtimoiy muhitga moslashish katta ahamiyatga ega. Ularning hayotga tayyorlanishi uchun jamoaviy tadbirlar, sport musobaqalari va madaniy tadbirlar tashkil etilishi lozim. Bu jarayon ularga muloqot qilish, jamiyatda o'z o'rnini topish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 2017 yil 1 dekabrda "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llabquvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF5270-sonli Farmoni. 2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2022-yil 5-maydagi "Bolalar gematologiyasi, onkologiyasi va klinik immunologiyasi markazida davolanayotgan bolalar uchun maktabgacha ta'lim va tarbiya hamda umumiy o'rta ta'lim berish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 234-son qarori Shavkat Mirziyoyev "Bilimli avlod - buyuk kelajakning, tadbirkor xalq - farovon hayotning, do'stona hamkorlik esataraqqiyotning kafolatidir". O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 26 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi. Xalq so'zi gazetasi, 2018-yil 8-dekabr rivojlantirishga qaratilgan.

Ushbu maktablarda bolalarning shaxsiy rivojlanishi va ta'lim olish jarayonida ularga alohida e'tibor qaratiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodlari inklyuziv talimda qo'llanadi.

Mehrli maktablar – bu O'zbekistonda maxsus ehtiyojli bolalar uchun tashkil etilgan maktablar bo'lib, ular maxsus o'quv dasturlar, psixologik va pedagogik yordam orqali o'z imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maktablarda bolalarning shaxsiy rivojlanishi va ta'lim olish jarayonida ularga alohida e'tibor qaratiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodlari inklyuziv ta'limda keng qo'llanadi. Bu metodlar har bir O'quvchining individual xususiyatlarini, qobiliyatlarini va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni anglatadi. Bu metodlarning asosiy maqsadi – har bir bolani o'zining qobiliyati va imkoniyatlaridan kelib chiqib rivojlantirishdir. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning eng asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

- dars mazmuni individual o'quvchining qobiliyatlari va ehtiyojlariga moslashtiriladi.
- o'quvchilar faqat bilim emas, balki hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganadilar.
- mustaqil o'ylash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga urg'u beriladi.

O'yinli ta'lim metodlari esa ta'lim jarayonini bolalar uchun qiziqarli va samarali qilish uchun ishlatiladi. Bu metodda turli o'yinlar, rolli o'yinlar, kvestlar, loyihalar yordamida ta'lim beriladi. O'yinli ta'limning afzalliklari quyidagilar:

- O'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.
- Ta'lim jarayonida bolalarning faol ishtirokini ta'minlaydi.
- Yangi bilimlarni samarali o'zlashtirishga yordam beradi.
- Muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

“Mehrli maktab” larda shaxsga yo'naltirilgan va o'yinli ta'lim metodlaridan foydalanish, bolalarning rivojlanishiga va ularga moslashgan, qo'llab-quvvatlovchi ta'lim

muhitini yaratishga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullari O'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va shaxsiy imkoniyatlariga moslashtirilgan ta'lim jarayonini tashkil etadi. Quyida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim usullariga bir nechta misollar keltirilgan:

1. Differensiyalashgan ta'lim: Bu usulda O'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va o'rganish uslublariga qarab ta'lim beriladi. Masalan:

- Matematika darsida yuqori darajadagi O'quvchilarga murakkab masalalar, boshqalarga esa yengilroq masalalar beriladi.

- O'quvchilar uchun turli darajadagi o'yinlar yoki vazifalar ishlab chiqiladi.

2. Mustaqil ta'lim va loyihalar O'quvchilarga muayyan bir mavzuda mustaqil ishlash imkoniyati beriladi. Har bir bola o'ziga qiziqarli mavzuni tanlab, uni o'rganadi va natijalarini taqdim etadi. Misol:

- O'quvchilar o'z qiziqishlariga ko'ra loyihalarni tanlaydi: kimdir tabiatni tadqiq qilsa, boshqasi texnologiyalar haqida ma'lumot to'playdi.

- Mustaqil ish orqali O'quvchilar chuqurroq bilim oladilar va o'z qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

3. O'quv jarayonini individual moslashtirish: Bu usulda har bir O'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari hisobga olinadi. Masalan:

- O'quvchilarning o'rganish sur'ati hisobga olinadi: ba'zilar uchun tezroq, boshqalar uchun sekinroq dars o'tib beriladi.

Ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun qo'shimcha ko'mak ko'rsatiladi (masalan, maxsus ehtiyojli bolalarga alohida o'quv materiallar taqdim etiladi).

4. Interaktiv va kollaborativ ta'lim:

O'quvchilar guruh bo'lib ishlashadi va muammolarni birgalikda hal qilishadi. Har bir O'quvchi guruhda o'z roliga ega va o'z qobiliyatlariga qarab hissa qo'shadi. Misollar:

- Jamoaviy loyiha yoki topshiriqlarni amalga oshirish (masalan, ilmiy tadqiqot loyihasi yoki muammoni hal qilish bo'yicha guruh bahslari).

- Rolli o'yinlar orqali O'quvchilar bir-biridan o'rganishadi va hamkorlik qilishni o'rganadilar.

5. O'quvchilarning qiziqishlariga asoslangan ta'lim:

Har bir o'quvchining qiziqishlari hisobga olinib, ularga mos mavzular va topshiriqlar taqdim etiladi.

Masalan:

- Tarix darsida sportga qiziqqan bola uchun tarixiy sport voqealari, san'atga qiziqqan o'quvchi uchun tarixiy san'at asarlari haqida material berish.

- Bu usul o'quvchilarning qiziqishlarini oshiradi va ta'lim jarayonida ularni faol ishtirok etishga undaydi.

6. Shaxsiy rivojlanish rejalari:

O'quvchilarning rivojlanishi doimiy ravishda baholanib boriladi, va har bir bola uchun individual rivojlanish rejasi tuziladi. Bu reja orqali O'quvchi o'z maqsadlariga erishishi uchun nimalarga e'tibor qaratishi kerakligi belgilanadi.

-Har bir o'quvchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini biladi va o'z ustida ishlash uchun yo'nalishlar oladi.

-Bu usul o'quvchilarning o'z-o'zini baholash va o'z maqsadlarini belgilash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

7. Tekshiruv va tahlilga asoslangan o'rganish:

O'quvchilar mavzuni o'zlari tadqiq qilishadi va natijalarni tahlil qilishadi. Bu usul ilmiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Misollar:

- o'quvchilarga muayyan bir masalani hal qilish uchun turli manbalarni o'rganish va xulosalar chiqarish topshirig'i beriladi.

Bu usullar orqali shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bolalarning individual ehtiyojlarini inobatga olib, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi.

Ta'lim samaradorligini oshirish uchun o'qitish jarayonida turli uslublar va yondashuvlarni qo'llash, shuningdek, o'quvchilarni motivatsiya qilish va ularning faol ishtirokini ta'minlash muhimdir.

Quyida ta'lim samaradorligini oshirishning asosiy yo'llari keltirilgan:

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim:

- Individual yondashuv: Har bir o'quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va o'rganish uslublariga mos tarzda ta'lim berish. O'qituvchi o'quvchilarning rivojlanish darajasini hisobga olib, ularga mos topshiriqlar berishi samaradorlikni oshiradi.
- Differensiyalashgan topshiriqlar: har bir o'quvchiga uning bilim darajasiga mos topshiriqlar berish, bu orqali o'quvchilar o'zlarining kuchli tomonlarini ko'proq namoyon qilishlari mumkin.

2. Faol o'qitish metodlarini qo'llash:

Faol ta'lim metodlari o'quvchilarning dars jarayonida bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Interaktiv darslar: Suhbatlar, bahs-munozaralar, guruh bilan ishlash yoki rolly o'yinlar kabi faol ishtirokni talab qiladigan usullar o'quvchilarning bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishlariga yordam beradi.

- Amaliy topshiriqlar: O'rganilayotgan nazariy bilimlarni hayotda qo'llash imkonini beradigan amaliy mashg'ulotlar samaradorlikni oshiradi. Masalan, laboratoriya ishlarida ishtirok etish yoki ilmiy tajribalar o'tkazish orqali O'quvchilar mavzuni chuqurroq tushunadilar.

3. Motivatsiya va qiziqishni oshirish:

- O'quvchilarning qiziqishlarini inobatga olish: Ta'lim jarayonida O'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish va ularga mos materiallar berish samaradorlikni oshiradi. Qiziqarli mavzular o'quvchilarni darslarga yanada ko'proq jalb qiladi.

Rag'batlantirish: O'quvchilarning yutuqlarini tan olish va ular uchun rag'batlantiruvchi tizimlar yaratish ta'limga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

4. O'yinli ta'lim metodlaridan foydalanish:

O'yin elementlari bilan ta'lim berish o'quvchilarni yanada faolroq qiladi va bilimlarni samarali o'zlashtirishiga yordam beradi. Masalan:

- Edukatsion o'yinlar: Ta'lim mazmunini o'yinlar orqali o'rgatish, bu qiziqarli va oson yodda qoladigan jarayon yaratadi.
- Rolli o'yinlar va kvestlar: Dars mavzusiga mos o'yinlar va rolli vazifalar yordamida o'quvchilar amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

5. Texnologiyalardan foydalanish:

Zamonaviy texnologiyalarni dars jarayonida qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishning muhim usullaridan biri. Misollar:

- Interaktiv taxtalar va ta'lim platformalari: Vizual va interaktiv ta'lim vositalari orqali o'quvchilar yanada samarali o'rganadilar.

- Ta'limiy videolar, onlayn testlar va dasturlar: Turli interaktiv resurslar bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. O'quvchilar onlayn darslarni ko'rish va mustaqil tarzda test topshirish orqali bilimlarini mustahkamlaydilar.

6. Feedback (aloqa) berish:

- Doimiy baholash: O'quvchilarning ishlarini muntazam ravishda baholab borish va ularga kerakli fikr-mulohazalarni taqdim etish samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar o'z muvaffaqiyatlarini va kamchiliklarini bilib, qaysi sohada yaxshilanish kerakligini tushunadilar.
- Formativ baholash: Dars davomida o'quvchilarni kichik baholash usullari orqali ularning rivojlanishini kuzatib borish, har birining ehtiyojlariga mos o'zgarishlar kiritish samarali.

7. Hamkorlik va jamoaviy ish:

O'quvchilarning jamoa bo'lib ishlashi bilimlarni yanada yaxshi o'zlashtirishga yordam beradi:

- Guruh bo'lib ishlash: Turli fikrlarni birlashtirish va bir-biridan o'rganish imkonini beradi.
- Muloqotni rivojlantirish: Hamkorlik orqali o'quvchilar kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradilar, bu esa ularning umumiy ta'lim jarayonida ishtirokini kuchaytiradi.

8. Muammoli o'qitish (problem-based learning)

O'quvchilarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga jalb etish ularning mantiqiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan:

- Muayyan bir mavzu doirasida muammoni hal qilish uchun jamoa bo'lib ishlash. o'quvchilar o'z bilganlarini qo'llash orqali yangi yechimlar topadilar va shu bilan bilimlarini mustahkamlaydilar.

9. Hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish:

Ta'limni faqat nazariy bilimlar bilan cheklab qo'ymasdan, amaliy va hayotiy ko'nikmalarni ham o'rgatish samaradorlikni oshiradi. O'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal qilish ko'nikmalari va amaliyotga e'tibor berish orqali ularni kelajakdagi hayotga tayyorlash mumkin.

Xulosa. Mehrli maktab davlat ta'lim muassasasi filiallarida darslarni samarali tashkil etish bolalarning kelajak hayotiga tayyorgarligini ta'minlash uchun muhimdir. Psixologik qo'llab-quvvatlash, individual yondashuv, kasb-hunar ta'limi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning sifatli bilim olishiga xizmat qiladi.

Tavsiyalar: Mehrli maktab filiallarida o'quvchilar uchun maxsus pedagogik metodikalar ishlab chiqish;

Psixologik xizmatlarni kuchaytirish va individual yondashuvni joriy etish;

Kasb-hunar ta'limini keng joriy etish va amaliy mashg'ulotlar sonini oshirish;

Zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish;

Ijtimoiy moslashuvga yo'naltirilgan maxsus dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

Ushbu takliflar amalga oshirilsa, Mehrli maktablarda ta'lim sifati yanada oshadi va bolalar jamiyatda o'z o'rnini topish uchun yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://nauchniyimpuls.ru>
2. <https://norma.uz>
3. <https://lex.uz>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoevning 13.10.2020 yildagi «Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4860-son qarori

5. Muzaffarova X.N. Inklyuziv ta’limning muammolari va istiqbollari
6. Muzaffarova X.N., Tursunqulova O. Inklyuziv ta’limni amaliyotga joriy qilish masalalari
7. Zamonaviy taraqqiyotda ilm-fan va madaniyatning o’rni nomli respublika ilmiy- amaliy konferentsiyasi 20.06. 2021y